

fi târihi'l-mülûk, el-Künnâş (Kütübî, I, 184; Keşfü'z-zunûn, II, 1465).

BİBLİYOGRAFYA :

Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, I, 183-188; Safedî, *el-Vâfî*, IX, 173-178; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XIV, 158; İbn Hacer, *ed-Dürrerü'l-kâmine*, I, 371-373; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IX, 292-293; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1465; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 98-99; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, I, 150-151; M. Şemseddin [Günaltay], *İslâm'da Tarih ve Müverrihler*, İstanbul 1339-42, s. 203-220; Sarton, *Introduction*, III/1, s. 793-799; Brockelmann, *GAL*, II, 55-57; *Suppl.*, II, 44; Zirikî, *el-A'âm*, I, 317; B. Lewis — P. M. Holt, *The Historians of the Middle East*, London 1962, s. 296-297, 299, 301-302, 326, 409; F. Rosenthal, *A History of the Muslim Historiography*, Leiden 1968, s. 55, 78, 91, 146; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, X, 92; Ahmed Ramazan Ahmed, *er-Rihle ve'r-rehâletü'l-müslimîn*, Cidde, ts., s. 197-207; D. P. Little, *An Introduction to Mam-lük Historiography*, Wiesbaden 1970, s. 42-47; Carra de Vaux, *Les Penseurs de l'İslâm*, Paris 1984, I, 139-146; Ahmed Ateş, "Kastamonu Genel Kitaplığında Bulunan Bazı Mühim Arapça ve Farsça Yazmalar", *Oriens*, V (1952), 28-46; Muhammed Kâmil Ayyâd, "Ebü'l-Fidâ el-melikü'l-^callâme", *MMLADm.*, L (1979), s. 46-74; Brockelmann, "Ebülfidâ", *IA*, IV, 78; H. A. R. Gibb, "Abu'l-Fidâ", *EI²* (İng.), I, 118-119; J. Vernet, "Abu'l-Fidâ", *DSB*, I, 28-29.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

EBÜ'L-FÜTÜH el-MÜSEVİ

(أبو القتوح الموسوي)

Hasen b. Ca'fer b. Muhammed
el-Müsevî el-Hasenî
(ö. 430/1039)

Mekke emîri
(994-1039).

Mekke'de emirlik yapan şeriflerden Hz. Hasan evlâdından Mûsâ b. Abdullah'tan dolayı Müsevî nisbesini almıştır. Bu aileye mensup emirlerin ilki Mûsâ b. Abdullah, sonuncusu da Ebü'l-Fütüh'un oğlu Şükür'dür.

Kardeşi İsa b. Ca'fer'in 384'te (994) ölümü üzerine Mekke emîri olan Ebü'l-Fütüh cesur, idealist ve şair ruhlu bir kimseydi. 381 (991) yılından itibaren kardeşine emirlikte yardımcı olmuş, bu sırada büyük nüfuz kazanmış, Abbâsî ve Fâtîmî halifelerine çeşitli yazılar yazmıştı. Ebü'l-Fütüh 402'de (1011) Mekke'de müstakil emirliğini ilân etti ve adına para bastırdı. Daha sonra Filistin'in merkezi Remle'ye giderek Râşid-Billâh lakabıyla bu defa halifelğini ilân etti. Buna karşılık Fâtîmî Halifesi Hâkim-Biemrillâh 403 (1012) yılında Ebü'l-Fütüh'un amcazadesi Ebü't-Tayyib'i Haremeyn valiliğine tayin etti ve 50.000 dinarla çe-

şitli hediyeler ve hil'at gönderdi. Bunun üzerine pek çok kimse Ebü'l-Fütüh'tan ayrıldı ve Hâkim-Biemrillâh'a bağlandı. Ebü'l-Fütüh ise Cerrâhiler'den ve Türk emirlerinden Yârûh Tegin'den Mekke'ye dönme konusunda yardım istedi. Onların yardımıyla aynı yıl içinde gizlice Vâ-dilkurâ'ya kadar geldi. Emirliği Ebü't-Tayyib'den alarak durumu Fâtîmî halifesine bildirdi, Fâtîmî halifesi de bunu kabul etmek zorunda kaldı. Bundan sonra Ebü'l-Fütüh hutbeyi Fâtîmî halifesi adına okuttu ve ölünceye kadar Mekke emirliğine devam etti. Ancak halife, Ebü'l-Fütüh'a yardım eden Müferric b. Dağfel'i bir hile ile öldürttü (404/1013).

Ebü'l-Fütüh'un ölümünden sonra oğlu Şükür Mekke emîri oldu. Yirmi üç yıl emirlik yapan Şükür'ün erkek evlâdı olmadığından Müsevî ailesinin emirliği onunla sona erdi (453/1061). Emirlik aynı sülâleden Benî FüleYTE (Felfite) denilen Hâşimiler (Havâşim) ailesine geçti.

BİBLİYOGRAFYA :

Fâsî, *el-İkdü's-şemîn*, IV, 69-80; İbn Fehd, *Çâyetü'l-merâm*, I, 483-494; Zirikî, *el-A'âm*, II, 200; Ahmed Ömer ez-Zeylaî, *Mekke ve'ala-kâtühe'l-hâriciyye: 301-487 h.*, Riyad 1401/1981, s. 39-61; Uzunçarşılı, *Mekke-i Mükerre-me Emirleri*, Ankara 1984, s. 4, 70; *Mv.Fs.*, II, 234-236; A. J. Wensinck — C. E. Bosworth, "Makka", *EI²* (İng.), VI, 148-149.

CAHİD BALTACI

EBÜ'L-GÂDİYE

(أبو الغادية)

Ebü'l-Gâdiye
Yesâr b. Sebu' el-Cühenî
(ö. 83/702'den sonra)

Sahâbî.

Ebü'l-Gâdiye künyesiyle tanınan iki sahâbîden birinin nisbesi Cühenî, diğerinki Müzenî'dir. Bazıları bunların aynı kişi olduğunu ileri sürmüşlerse de bu görüş taraftar bulmamıştır. Ebü'l-Gâdiye el-Cühenî'nin adının Müslim olduğu da söylenmektedir. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmadığı gibi ne zaman müslüman olduğu da belli değildir. Akabe'de Resûlullah'a biat ettikten sonra orada kendisinden dinlediği bir konuşmaya dair rivayetin (*Müsned*, IV, 76; V, 689), Vedâ haccında irad edilip canlara ve mallara kastetmeyi yasaklayan hutbenin bir bölümü olması düşündürücüdür. Ayrıca Akabe Biati'na katılan sahâbe arasında onun adı geçmemektedir. Ebü'l-Gâdiye'nin namaza geç geldiği bir gün Hz. Peygamber'in bunun sebeğini sorduğu,

bir çocuğunun doğduğunu söylemesi üzerine çocuğu getirip başını okşadığı ve ona Sa'd adını koyduğuna dair rivayetle (Müttakî el-Hindî, XIII, 617) kendisinin Hz. Peygamber zamanında küçük bir çocuk olduğuna dair rivayeti (İbnü'l-Esir, VI, 237) bağdaştırmak da mümkün görünmemektedir. Ebü'l-Gâdiye'nin üç kişiyle birlikte Medine'ye hicret ettiği (*Müsned*, IV, 76) ve Hudeybiye Antlaşması'nda bulunduğu da söylenmektedir.

Hz. Osman taraftarı olduğu anlaşılan Ebü'l-Gâdiye'nin, Kûfe valiliğinden azledilen Ammâr b. Yâsir'in Hz. Osman aleyhinde konuşmasını duyup ona kin beslediği, Sıffin Savaşı'nda bir fırsatını bularak Ammâr'ı öldürdüğü rivayet edilmektedir. Canlara ve mallara kastetmeyi yasaklayan hadisi rivayet eden bir kimse-nin, Ammâr'ı öldürenin cehennemlik olduğuna (*Müsned*, IV, 198) ve onu âsi bir topluluğun öldüreceğine (Buhârî, "Şalât", 63; Müslim, "Fiten", 70, 72, 73) dair rivayetlere rağmen bu işi yapmasını ve Ammâr'ı nasıl öldürdüğünü çekinmeden anlatmasını İbnü'l-Esir ve diğer bazı müellifler hayretle karşılamışlardır.

Ebü'l-Gâdiye Resûlullah'ın vefatından sonra Suriye'de yaşamış, hayatının sonlarına doğru da Vâsıt'a göç etmiştir. Onun ok atıcılığındaki mahareti, Muâviye devrinde Bizanslılar'la yapılan bir deniz savaşında çok işe yaramıştır. Düşman donanmasından fırlatılan petrol yağına bulanmış ateşli paçavraların İslâm ordusunda büyük kayıplara yol açması üzerine Ebü'l-Gâdiye bunları fırlatan askeri okla öldürmüş, ateş Bizans gemisine düşünce yangın çıkmış ve gemide bulunan 300 Bizans askeri ölmüştür. Bu olaydan sonra, "Ebü'l-Gâdiye'nin oku 300 askeri öldürdü" sözü meşhur olmuştur.

Ebü'l-Gâdiye'nin ölüm tarihi kesin olarak belli değildir. 83 (702) yılında Haccâc tarafından kurulan Vâsıt şehrine göç etmesi ve Haccâc ile bazı temaslarda bulunması dikkate alınarak 83'ten sonra öldüğü söylenebilir. Kendisinden oğlu Sa'd, Hâlid b. Ma'dân, Külsüm b. Cebr ve bazı Suriyeliler rivayette bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 76, 198; V, 689; Buhârî, "Şalât", 63; Müslim, "Fiten", 70, 72, 73; İbn Sa'd, *et-Ta-bakât*, III, 261-262; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Uk-kâşe), s. 257; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), VI, 237-238; a.m.f., *el-Kâmil*, III, 310; Zehebî, *A'âmü'n-nübelâ*, II, 544-545; İbn Hacer, *el-İşâ-be* (Bicâvî), VII, 311-313; Müttakî el-Hindî, *Ken-zü'l-ummâl*, XIII, 617.

KEMAL SANDIKÇI